

Alla skolbarn har gratis musikundervisning och fria instrument. I stråkorkestern spelar de tillsammans och får den struktur de ofta saknar. Bättre självförtroende och respekt för andra är bonus. Följ med på en orkesterrepetition med Sistema Skottland!

Text Ingemo Orstadius | Foto Marc Marnie

SOLEN SKINER OCH DE SKOTSKA skolbarnen leker med ett par lärare ute på den inglasade atriumgården i Raploch Community Campus. Det är mycket spring i benen och ljudvolymen är hög. Innan de börjar sin eftermiddagsverksamhet i Big Noise Orchestra får de mjölk och smörgås. Sedan blir det uppställning i snörräta rader.

I dag är orkestern uppdelad och läraren Alison Gornall leder nybörjarna, sex och sju år gamla, med sång, handklappning och olika rörelser mot den stora musiksalen. Rätt som det är, stannar hon och säger "statue silence" och barnen står som stenstoder.

I musiksalen hämtar var och en sitt stråkinstrument, sätter sig på en färgglad liten stol och börjar stämma. Alison och två andra lärare går mellan eleverna och hjälper till, medan en fjärde sittande instruerar en handikappad pojke. Alison tar tiden med sin mobil och frågar efteråt barnen hur många minuter de tror att stämningen tog. Efter ett par gissningar, svarar hon själv "bara fyra, inte illa! Ni var väldigt tysta och duktiga".

Sedan sjunger och klappar hon i takt "Hello everyone, hello everyone, glad that you are here" och barnen sjunger med. Koncentrationen är total. "Move your body 1,2,3,4" och "move your body smoothly", säger Alison rytmiskt och visar rörelserna som hör till. Hon repeterar dem, fast snabbare och barnen hänger med utan problem. Nu är alla tillräckligt uppmjukade för att kunna börja spela. De plockar upp instrumenten och drar taktfast med stråkarna, samtidigt som Alison säger ramsan "move your body" igen. Efter ett par omtagningar låter det mycket bättre.

I dag ska barnen börja använda fingrarna för att spela olika toner och när Alison pratar om höga toner så använder hon hög röst och vice versa. Sedan spelar hon dem på sin kontrabas. Barnen får sjunga innan de spelar och lärarna hjälper till med fingersättningen. Det här tar tid och barnen måste vänta på sin tur. Några är så trötta att de nästan ser ut att somna över instrumenten, men ingen stör.

Musik och mat i Elsistema

NÄR LEKTIONEN ÄR SLUT, delar Alison ut små inplastade stjärnkort till barn som spelat bra, varit uppmärksamma eller visat tålamod. Tanken är att fokusera på den som gjort något bra, i stället för att peka ut den som burit sig dumt åt.

Några elever stannar kvar för att öva i mindre grupper enligt ett särskilt schema, men Alison hinner ta en paus.

- Arbetet som Sistemalärare är inget vanligt lärar-

jobb, för det har dubbla syften, ett musikaliskt och ett socialt. Det är inspirerande och gynnar mig som musiker, säger Alison, som också spelar i en kammarorkester och frilansar, bland annat på den skotska operan.

Hon har varit med sedan starten 2008. När hon blev tillfrågad kände hon direkt att det här var en chans som hon bara inte fick missa. Tidigare arbetade hon som musiklektör på en privatskola i Lon- »

Det räcker inte med att kunna spela bra i Big Noise-orkestern. Gott uppförande, hjälpsamhet och turtagning är exempel på sådant som också belönas.

» Allteftersom vi blir mer etablerade i samhället inser folk att vi är här för att stanna och det är extra viktigt för barn som saknar stadga i sina liv.« ALISON GORNALL

don, där hon undervisade barn individuellt en gång i veckan.

– Jag tycker att barnen lär sig snabbare här. Det beror på att vi lärare tillbringar mer tid med dem och att de alltid spelar tillsammans. Men framförallt är de mer koncentrerade och totalt uppslukade av sitt orkesterspelande, säger Alison.

– Barn som tidigt får spela i en orkester, lär sig även andra saker som de kommer att ha nytta av resten av livet; att lyssna, samarbeta, vänta på sin tur och respektera varandra, fortsätter hon.

Alison poängterar fördelarna med att jobba i ett team mot samma mål. Gemensam planering av innehåll och samma tankar om disciplin och positiv förstärkning är viktiga grundstenar i Sistemapedagogiken. Arbetet innebär mycket föräldrakontakt och ibland gör lärarna hemma-hos-konserter. Just nu planerar de ett besök hos en dam i Raploch som vunnit en lärarkonsert på ett Sistemalotteri.

– Allteftersom vi blir mer etablerade i samhället inser folk att vi är här för att stanna och det är extra viktigt för barn som saknar stadga i sina liv, säger Alison, innan hon lämnar mig för sin kontrabasgrupp.

FÖR ATT LÄRA MIG MER OM Sistema Skottland går jag tvärsöver gatan till ett litet himmelsblått hus med platt tak och skylten Big Noise. Här har Nicola Killean sitt kontor. Hon är musiklärare och den som dragit upp de pedagogiska riktlinjerna för Sistema Skottland efter att ha studerat föregångslandet Venezuela.

– Filosofin är densamma. Barnen står i centrum och vi använder orkestern som en modell för social

förändring. Men de praktiska förhållandena här är annorlunda, säger Nicola Killean.

Hon förklarar att eftersom Sistema Skottland ville börja från grunden och nå alla barn, är de flesta än så länge i förskoleprogrammet med endast en musikträff i veckan.

– Där försöker vi bygga upp barnens självförtroende och tillit till oss vuxna. Vi skapar ett intresse för musik och en förväntan inför att så småningom få vara med i orkestern.

När barnen är fem år, får de börja i Big Noise. Precis som i Venezuela tillverkar de först sina instrument i kartong och med hjälp av dessa lär de sig vad de olika delarna heter och hur man håller.

FAKTA EL SISTEMA HAMMARKULLEN

Under läsåret 2010/11 startar kulturskolan i Göteborgsstadens del Hammarkullen projektet El Sistema Hammarkullen. Förskolebarn från fyra års ålder som bor i området ska få musikundervisning. Elever mellan 6 och 16 år delas i tre grupper och bildar en stråk- och blåsorkester. Grupperna ska öva tre eftermiddagar i veckan.

Göteborgssymfonikerna, som spelade i Hammarkullen förra året, kommer att vara engagerade i projektet.

Hittills har El Sistema Hammarkullen fått 1,5 miljoner kronor från Göteborgs kultur nämnd. Medel har även sökts från Västra Götalandsregionen och Kulturrådet.

» Hur mycket orkar en femåring ta till sig på eftermiddagen, emotionellt och mentalt?«

NICOLA KILLEAN

Att arbeta med Sistemapedagogiken ställer höga krav på lärarna. Men i gengäld får de så mycket tillbaka. Genom att förändra barnens liv förändras de också själva.

Innan de kan spela, klappar de händer och sjunger i orkestern och efter påsklovet får de riktiga instrument.

Big Noise övar bara tre eftermiddagar i veckan i stället för sex som i Venezuela.

– Vi måste vara realistiska. Vi har långa skoldagar i Skottland. Hur mycket orkar en femåring ta till sig på eftermiddagen, emotionellt och mentalt?, frågar sig Nicola Killean.

När hon skulle rekrytera musikpedagoger sneglade hon först på Venezuela. Vilka musikkunskaper var viktiga och vilka ledaregenskaper fanns där?

Sedan frågade hon socialarbetarna i Raploch vilka önskemål de hade.

– Min uppgift blev att hitta sex personer som var duktiga musiker, goda pedagoger och utmärkta kommunikatörer.

Målsättningen att nå alla barn, inte bara de musikintresserade, ställer höga krav på lärarna. Musiklektionerna måste vara noga strukturerade, ha ett högt tempo och innehålla såväl koncentration som rörelse.

– Att arbeta här innebär en stor utmaning och visst är det tröttsamt många gånger. Men lärarna får så »

mycket tillbaka. De förändrar ju barnens liv och därigenom förändras de själva också, säger Nicola Killean.

För två år sedan fick endast en elev på de fyra skolorna i Raploch musikundervisning. I dag är den siffran 300. Att spela i orkestern är numera en självklarhet. Vilket instrument spelar du, är en vanlig fråga på rasten. Och elever som tidigare diskuterade vilket fotbollslag som var bäst, tjufsar nu om storleken på en cello.

Men visst händer det att elever slutar.

– Då försöker vi ta reda på vad det beror på. Kan vi hjälpa till på något sätt? Kanske måste barnet passa sina småsyskon? I så fall skickar vi hem en lärare som berättar för föräldern hur duktigt deras barn är och hur mycket vi saknar det. Vi ger aldrig upp i Sistema, utan arbetar ännu hårdare med de barn som vi riskerar att tappa, säger Nicola Killean.

Barnen är stolta över att vara med i en orkester, föräldrarna sätter dem på piedestal och i samhället betraktas de som små hjältar. Alla känner någon som är med i orkestern och i de flesta hem hänger en Big Noise-kalender. Tack vare musiken har Raploch fått nytt hopp om framtiden. □

Fotnot: 1975 började José Antonio Abreu ge musiklektioner till barn i Caracas slumkvarter. Det blev starten på El Sistema. Nu finns cirka 125 ungdomsorkestrar i Venezuela.

FAKTA SISTEMA SKOTTLAND OCH BIG NOISE ORCHESTRA
2006 reste skotten Richard Holloway till Venezuela för att studera El Sistema. Han blev överväldigad och bestämde sig för att skapa något liknande i Skottland.

2008 startades orkestern Big Noise i Raploch, ett av Skottlands fattigaste områden, präglad av arbetslöshet, drogmissbruk och kriminalitet sedan generationer.

Barn mellan noll och fyra år går i ett förorkesterprogram en gång i veckan. Skolbarn i åldersgruppen fem till nio år spelar olika stråkinstrument i själva orkestern. De övar tre eftermiddagar i veckan under

skolåret och varje vardag på loven. Totalt 300 barn är involverade. 80 procent av alla skolbarn deltar frivilligt. Under våren utökas orkestern med blås- och slaginstrument för tio- och elvaåringarna.

Verksamheten är gratis och finansieras av Scottish Arts Council med medel från olika fonder, välgörenhetsorganisationer och privatpersoner.

Målet är att 2013 ha startat ytterligare två orkestrar i Skottland.

Chefdirigenten för Göteborgs-symfonikerna, Gustavo Dudamel, är en produkt av El Sistema och beskyddare av Sistema Skottland.